

CENTER FOR
FINANCIAL
INTEGRITY

АНАЛІТИЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

Грошові мули в Україні Дедалі більша загроза фінансовій стабільності та безпеці

Марк Карандась та Оксана Ігнатенко

ВЕРЕСЕНЬ 2025 Р.

Центр фінансової цілісності

Центр фінансової цілісності (ЦФЦ), що знаходиться в Чернігові, є неурядовою організацією, діяльність якої спрямована на забезпечення стійкості та цілісності фінансової системи України. Досвід та організаторський потенціал центру сприяють інтеграції фінансової системи України з європейськими та міжнародними стандартами боротьби з фінансовими злочинами. Для реалізації своєї місії ЦФЦ працює над зміцненням фінансової стійкості та цілісності в Україні, підвищенням ролі державно-приватного партнерства у боротьбі з фінансовими злочинами, узгодженням стандартів у сфері боротьби з фінансовими злочинами у відповідність до стандартів ЄС, а також поглибленням розуміння перетину фінансів і безпеки серед українських зацікавлених сторін.

Ця публікація призначена виключно для загального ознайомлення. Перед прийняттям будь-яких рішень або утриманням від дій на основі її змісту рекомендується звернутися за консультацією до професійного або спеціалізованого радника. Думки, висловлені в цій публікації, належать авторам і не обов'язково відображають погляди ЦФЦ або будь-якої іншої організації. Для ознайомлення з умовами використання відвідайте вебсайт ЦФЦ. У межах, дозволених законодавством, ЦФЦ не несе відповідальності за будь-які передбачувані чи непередбачувані збитки або шкоду будь-якого характеру (зокрема, пов'язані з дифамацією), що виникають унаслідок або у зв'язку з відтворенням чи використанням цієї публікації або будь-якої інформації, що в ній міститься, вами чи будь-якою третьою особою.

Ця публікація була підготовлена у співпраці з Центром фінансів та безпеки (CFS) при RUSI.

© 2025 Центр Фінансової Цілісності

Грошові мули в Україні: дедалі більша загроза фінансовій стабільності та безпеці, вересень 2025

Cover image: [CryptoWallet.com](https://cryptowallet.com) / [CC BY 2.0](https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/)

Грошові мули в Україні: дедалі більша загроза фінансовій стабільності та безпеці

Вступ

Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну одним із найнагальніших пріоритетів Києва є підтримання стабільного та безперервного надходження коштів до державного бюджету, що забезпечує фінансування національної оборони та основних державних послуг. Водночас Україна, як і багато інших країн, стикається з постійними проблемами, пов'язаними з ухиленням від сплати податків і відмиванням грошей. Це послаблює цілісність її фінансової системи та створює нерівні умови для ведення бізнесу.

Грошові мули – це широко поширений і руйнівний метод, який використовується в схемах відмивання грошей. Грошові мули можуть надавати свої персональні банківські реквізити, ідентифікаційні дані або банківські картки для здійснення незаконних фінансових операцій. Однак важливо розрізняти різні ситуації: деякі особи діють несвідомо, не знаючи, що беруть участь у злочинній діяльності; в інших випадках їхні рахунки зламують шахраї; а подекуди учасники повністю обізнані й свідомо сприяють незаконним переказам коштів. В такі схеми часто залучені сотні або навіть тисячі учасників. Вони створюють велику і важко відстежувану мережу, яка забезпечує рух коштів, одержаних злочинним шляхом.

Методологія

Цей аналітичний бюлетень підготовлено на основі аналізу наявної політичної літератури та судових рішень в Україні, а також "сірої" літератури, опублікованої у 2017–2025 роках українськими та міжнародними медіа. Огляд літератури доповнено п'ятьма інтерв'ю з

Наслідки таких дій є серйозними для держави, економіки та самих учасників. Коли фінансові установи виявляють підозрілу активність, особи можуть втратити доступ до банківських послуг. Це може призвести до тривалої відсутності доступу до фінансової системи, ускладнюючи отримання заробітної плати, оформлення кредитів на житло або проведення базових безготівкових операцій, що особливо проблематично в умовах переходу України до безготівкової економіки.

Мережі грошових мулів є ефективним інструментом з низьким рівнем ризику, який дозволяє злочинним угрупованням відмивати та переміщувати доходи від злочинної діяльності, а також фінансувати тероризм, саботаж та деякі таємні операції Росії. Ці мережі сприяють зростанню злочинності та подальшому зменшенню доходів держави, тим самим послаблюючи здатність України фінансувати свою оборону та відновлення після агресії Росії.

Таким чином, боротьба з використанням грошових мулів та ліквідація мереж, що їх підтримують, є нагальним і стратегічно важливим завданням для України.

представниками державного та приватного секторів фінансової системи України, а також їхніми відповідями на запити інформації. Інтерв'ю проводилися в період з травня по серпень 2025 року.

Розуміння грошових мулів: визначення та поведінка

Терmini "грошовий мул" і "дроп" стають все більш поширеними при обговоренні фінансових злочинів. Визначення цих термінів варіюються залежно від країни та установи.¹ Національний банк України (НБУ), центральний банк країни, визначає "грошових мулів" як фізичних осіб, які за певну винагороду надають реквізити своїх банківських карток або ідентифікаційні дані третім особам.² Потім ці рахунки використовуються для переказу або відмивання коштів, одержаних незаконним шляхом, часто як частина більших злочинних мереж.³

Під час дослідження було виявлено кілька типів осіб, які залежно від контексту можуть бути грошовими мулами. До них належать особи, які: отримують готівку на свій банківський рахунок і передають її кіберзлочинцю; продають контроль над своїми банківськими рахунками кіберзлочинцю; відкривають банківський рахунок в інтересах кіберзлочинця, використовуючи підроблене посвідчення особи; знімають готівку після злому банкоматів або атак на платіжні картки; тощо.⁴

Типова поведінка грошових мулів імітує поведінку споживачів і нагадує законну діяльність. Це ускладнює оцінку справжніх масштабів діяльності грошових мулів. Проте, в окремих випадках можуть виникнути проблеми, такі як невеликі пробні платежі (наприклад, на суму 1 долар США) для перевірки викрадених даних, часті перекази на рахунки з низьким щоденним балансом і швидке переміщення коштів. Підозру можуть викликати також моделі доступу, такі як входи з країн з високим

рівнем ризику, часті зміни місцеперебування пристрою, використання VPN або проксі-серверів або доступ до декількох рахунків з одного пристрою або IP-адреси. Однією з особливостей українських грошових мулів є те, що їх транзакції часто нагадують пожертвування військовим, що ускладнює процес моніторингу для банків.

В Україні спостерігалися ознаки посилення активності грошових мулів. Дані НБУ свідчать про постійне зростання обсягу однорангових (P2P) карткових переказів⁵ з кінця 2023 року. Тільки у 2023 році щомісячний обсяг P2P-переказів зріс з 210 млрд гривень (5,061 млрд доларів) у січні до 247 млрд гривень (5,953 млрд доларів) у грудні.⁶ Це зростання помітне у всіх банківських групах, незалежно від розміру їх портфелів, пов'язаних з картковим бізнесом.

Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force, FATF),⁷ яка встановлює глобальні стандарти у сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (AML/CTF), визначила грошових мулів як поширений інструмент, який організована злочинність використовує для переміщення та приховування незаконних доходів.⁸ На міжнародному рівні осіб часто вербують за допомогою неправдивих оголошень про роботу, онлайн-шахрайства та примусу, що підкреслює необхідність підвищення обізнаності громадськості та вжиття превентивних заходів.

¹ Грошові мули та дропи за своєю суттю є взаємозамінними поняттями. Обидва терміни позначають осіб, які виконують роль посередників, через яких злочинні угруповання переказують кошти, одержані незаконним шляхом.

² Національний банк України (НБУ), <<https://bank.gov.ua/en/>>, переглянуто 28 липня 2025 року.

³ Віктор Волокіта, «У НБУ розповіли про майбутні проблеми "дропів"», 24 травня 2024 р., <<https://epravda.com.ua/news/2024/05/24/714190/>>, переглянуто 28 липня 2025 р.

⁴ Anton Moiseienko and Olivier Kraft, 'From Money Mules to Chain-Hopping: Targeting the Finances of Cybercrime' (Антон Моїсеєнко та Олів'єр Крафт, "Від грошових мулів до chain-hopping: протидія фінансуванню кіберзлочинності", *RUSI Occasional Papers* (листопад 2018 р.), <<https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/occasional-papers/money-mules-chain-hopping-targeting-finances-cybercrime>> переглянуто 15 вересня 2025 р.

⁵ Миттєві однорангові (p2p) перекази – це електронні платежі в режимі реального часу, що здійснюються безпосередньо між фізичними особами, як правило, за допомогою банківських карток, мобільних додатків або цифрових гаманців.

⁶ Дмитро Олійник, «Легкий спосіб заробітку з тяжкими наслідками або Як НБУ бореться з "дропами"» <<https://epravda.com.ua/columns/2024/05/23/714156/>> переглянуто 28 липня 2025 р.

⁷ Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) – міжурядовий орган, який встановлює стандарти для допомоги країнам у боротьбі з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими злочинами. 40 рекомендацій FATF формують всеосяжну основу, якою керуються національні органи влади при виявленні ризиків, здійсненні превентивних заходів та забезпеченні ефективного правозастосування для забезпечення фінансової та економічної стабільності. FATF, 'What We Do' ("Що ми робимо") <<https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/what-we-do.html>>, переглянуто 23 липня 2025 р.

⁸ FATF, 'Professional Money Laundering' ("Професійне відмивання грошей"), липень 2018 р., с. 27, <<https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Method-sandtrends/Professional-money-laundering.html>>, переглянуто 28 липня 2025 р.

Реакція інституцій та адаптація злочинних угруповань

Інституційні заходи

Використання схем грошових мулів активізувалося під час пандемії Covid-19⁹ і повномасштабного вторгнення у 2022 році.

У відповідь українські правоохоронні органи та банки зробили кроки по ліквідації мереж, що стоять за цими операціями. З 2022 року банки розпочали інформаційні кампанії, щоб попередити про небезпеку обміну банківськими даними в обмін на "легкі гроші" – така практика може призвести до кримінальної відповідальності згідно з Кримінальним кодексом України.

НБУ, як регулятор сектору, запровадив цільові заходи проти грошових мулів. Зокрема, було посилено санкції за невиконання вимог AML і KYC для банків та фінансових установ.¹⁰ 1 жовтня 2024 року НБУ встановив місячний ліміт переказів у розмірі 150 000 грн (приблизно 3 800 \$) на одну особу для карткових переказів між рахунками.¹¹ Після цього обсяги транзакцій знизилися з 250 млрд грн (6 025 млрд \$) до 170 млрд грн (4 097 млрд \$) на місяць – ранній сигнал ефекту у вигляді зменшення загальної суми платежів.¹² НБУ також закликав банки та небанківські фінансові установи відмовляти у наданні послуг особам, які не можуть чітко пояснити походження своїх коштів або

обґрунтувати швидкі та незвичні операції на рахунку.

Один з опитаних експертів зазначив, що типовий грошовий мул має рахунки в трьох різних українських банках. До запровадження вищезазначених лімітів та посилення регуляторного контролю треті особи могли користуватися цими рахунками протягом трьох-чотирьох місяців без виявлення. В результаті вжитих нещодавно заходів цей період був значно скорочений, що обмежило можливості для незаконної діяльності та збільшило операційні/транзакційні витрати мереж грошових мулів.¹³

Банки у співпраці з банківськими асоціаціями підписали меморандум, спрямований на підвищення прозорості на ринку платіжних послуг і боротьбу зі схемами грошових мулів.¹⁴ Меморандум передбачає обмін інформацією про підозрілих клієнтів та діяльність – ефективний приклад державно-приватного партнерства у боротьбі з фінансовими злочинами. У лютому 2025 року відповідно до Меморандуму було введено ліміт щомісячних переказів у розмірі 50 000 гривень (приблизно 1200 доларів США) для клієнтів з високим рівнем ризику.

⁹FinCEN, 'Advisory on Imposter Scams and Money Mule Schemes Related to Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)' ('Інформація про шахрайство з використанням підроблених особистих даних та схеми з використанням грошових мулів, пов'язані з коронавірусною хворобою 2019 (COVID-19)'), FinCEN Advisory FIN-2020-A003, 7 липня 2020 р., <https://www.fincen.gov/system/files/advisory/2020-07-07/Advisory_%20Imposter_and_Money_Mule_COVID_19_508_FINAL.pdf>, переглянуто 15 вересня 2025 р.

¹⁰ НБУ посилив штрафні санкції за недотримання вимог AML і KYC для банків і фінансових установ. Дивіться офіційні оголошення НБУ, <<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-travni-2025-roku-zastosuvav-do-dvoh-bankiv-ta-shesti-nebankivskih-finansovih-ustanov-zahodi-vplivu-na-porushennya-u-sferi-finmonitoringu-ta-valyutnogo-zakonodavstva>>, переглянуто 15 вересня 2025 р.; ЛіраЗакон, висвітлення в економічних ЗМІ, <https://biz.ligazakon.net/news/236840_nbu-naklav-mlyonn-shtrafi-na-banki-fnkompan-za-porushennya-fnmonitoringu>, переглянуто 15 вересня 2025 р.

¹¹НБУ, «Постанова правління Національного банку України "Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18"», 27 серпня 2024, <https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_27082024_102>, переглянуто 7 серпня 2025.

¹² УНН, "Щомісячні перекази після обмежень впали на 80 млрд грн - НБУ анонсував реєстр ризикових клієнтів", 15 квітня 2025, <<https://unn.ua/en/news/monthly-transfers-after-restrictions-fell-by-uah-80-billion-nbu-announced-a-register-of-risky-clients>>, переглянуто 7 серпня 2025 р.

¹³ Інтерв'ю автора з анонімним експертом А, Київ, 26 червня 2025 року.

¹⁴ НБУ, «Українські банки за координації банківських асоціацій підписали Меморандум про забезпечення прозорості функціонування ринку платіжних послуг», 10 грудня 2024, <<https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayinski-banki-za-koordinatsiyi-bankivskih-asotsiatsiy-pidpisali-memorandum-pro-zabezpechennya-prozorosti-funktsionuvannya-rinku-platijnih-poslug>>, переглянуто 7 серпня 2025 р.

Впровадження нових заходів протидії грошовим мулам

Українська влада вивчає різні стратегії боротьби зі схемами грошових мулів. У 2024 році НБУ оголосив про плани щодо створення реєстру грошових мулів, метою якого є систематизація даних банків про виявлених грошових мулів. У зазначеному реєстрі буде об'єднуватися інформація про особу клієнта, пов'язані з ним платіжні карти та банк, що надає звіт. Національна поліція України також запропонувала запровадити кримінальну відповідальність за участь у схемах грошових мулів відповідно до окремої статті ККУ.¹⁵

Запланований реєстр грошових мулів або реєстр осіб, які потребують посиленого контролю включатиме осіб, які відповідають певним критеріям ризику. Такі особи зможуть користуватися фінансовою системою України, проте їхня діяльність підлягатиме цільовим обмеженням, які наразі розробляє НБУ. Наприклад, буде обмежено право змінювати фінансовий номер телефону, отримувати нові картки та поповнювати або знімати кошти у нічний час. Усі ліцензовані банки та постачальники фінансових послуг матимуть доступ до реєстру та будуть зобов'язані послідовно застосовувати ці обмеження. Податкові служби та поліція отримають доступ до зазначеного реєстру в рамках стандартного розкриття банківської таємниці. Особи, внесені до реєстру, будуть про це поінформовані та матимуть право оскаржити своє включення, звернувшись до НБУ або через судовий розгляд.¹⁶

Втім, деякі експерти ставлять під сумнів необхідність створення такого реєстру, зазначаючи, що наявні інструменти в межах AML/CTF, зокрема процедури

належної перевірки клієнтів (CDD), системи моніторингу транзакцій, механізми звітування про підозрілу діяльність (SAR), міжбанківський обмін інформацією та регуляторний нагляд, можуть бути достатніми для виявлення, запобігання та мінімізації діяльності грошових мулів без запровадження додаткових бюрократичних механізмів.¹⁷ Важливо, щоб такий реєстр адмініструвався саме НБУ, а не поліцією, аби забезпечити чітке розмежування наглядових функцій і мінімізувати ризик зловживань.

НБУ разом з іншими державними органами планує впровадження превентивних заходів для протидії діяльності грошових мулів. Водночас ідея криміналізації діяльності грошових мулів не підтримується регулятором ринку фінансових послуг. Такий крок може негативно вплинути на звичайних користувачів фінансових послуг і створити додаткове навантаження на суди, правоохоронні органи та прокуратуру – інституції, які вже працюють у надзвичайно напружених умовах воєнного часу.¹⁸

Для протидії грошовим мулам влада продовжує розробляти вдосконалені інструменти, які допоможуть банкам виявляти підозрілу діяльність і блокувати операції мулів, визнаючи, що для протидії цій зростаючій загрозі необхідна системна реакція.

¹⁵ Марк Савенко, «Нацполіція розробила законопроект про відповідальність дропів», - Вигівський, Українські новини, 17 січня 2025, <<https://ukranews.com/ua/news/1059213-natspolitsiya-rozrobyla-zakonoproekt-pro-vidpovidalnist-dropiv-vygivskyj>>, переглянуто 28 липня 2025 р.

¹⁶ Інтерв'ю автора з анонімним експертом А, Київ, 26 червня 2025 р.

¹⁷ Інтерв'ю автора з анонімним експертом С, онлайн, 7 серпня 2025 р.

¹⁸ Інтерв'ю автора з анонімним експертом А, Київ, 26 червня 2025 р.

Зміна тактик кримінальних мереж

Злочинці змінюють свої тактики, щоб уникнути швидкого виявлення.

Щоб імітувати законну поведінку та зменшити підозру, вони здійснюють через ці рахунки типові повсякденні операції – купівлю продуктів або товарів для дому, оплату комунальних послуг і інтернет-покупки.¹⁹

В рамках своїх зусиль з виявлення діяльності грошових мулів банки регулярно аналізують фінансові транзакції і зв'язуються з власниками рахунків для перевірки. У відповідь на це організатори мереж грошових мулів розробили складні контрзаходи. Ці злочинні угруповання вербують людей, які видають себе за реальних власників рахунків (так звані підставні особи). Вони використовують спеціалізоване програмне забезпечення для накладання фотографій або відео справжнього грошового мула на обличчя підставної особи під час відеодзвінків з представниками банку. Крім того, ці мережі все частіше використовують штучний

інтелект для підробки документів, таких як банківські виписки, відомості про наявність депозитних вкладів та податкові декларації. Висока якість таких документів, створених за допомогою ШІ, призводить до того, що їх важко відрізнити від справжніх, що значно обмежує можливості банків перевіряти особистість клієнтів та виявляти підозрілу діяльність.²⁰

Ще одна тактика передбачає посилене використання віртуальних активів у дедалі більш організованих і децентралізованих схемах грошових мулів. На початку повномасштабного вторгнення НБУ ввів тимчасові обмеження на міжнародні банківські перекази з метою запобігання масштабному відтоку капіталу та стабілізації національної економіки, у відповідь на що різко зросло використання віртуальних активів. За оцінками деяких експертів, операції грошових мулів, пов'язані з криптовалютами, коштують українському бюджету близько 1 мільярда гривень (приблизно 24 мільйони доларів США) щомісяця.²¹

Економічний і соціальний вплив в Україні

Широке використання грошових мулів в Україні створює серйозні ризики для національної економіки, фінансової системи та соціальної стабільності. Такі схеми не лише зменшують надходження до державного

бюджету, а й позбавляють окремих осіб доступу до основних фінансових послуг. Вплив на окремих осіб має ширші наслідки для зайнятості, соціального добробуту та економічного розвитку.

Вплив на окремих осіб

Особи, які свідомо чи несвідомо беруть участь у таких операціях, часто стикаються з постійним або тривалим виключенням із фінансової системи. Після того як кілька банків позначають їхні рахунки як підозрілі, вони можуть втратити можливість отримувати заробітну плату, оформлювати кредити чи відкривати бізнес-рахунки. Хоча процедури для відновлення банківських

відносин формально існують, на практиці вони складні, рідко застосовуються і вимагають розкриття детальної фінансової інформації. Відсутність доступу до фінансових послуг суттєво обмежує здатність людини брати участь у сучасній безготівковій економіці, посилюючи її особисті та професійні труднощі.

¹⁹ Інтерв'ю автора з анонімним експертом В, Київ, 11 липня 2025 р.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Oksana Ihnatenko and Greta Barkauskienė, Public–Private Partnerships and Virtual Assets in Ukraine: Taskforce Report (Оксана Ігнатенко та Грета Баркаускене "Державно-приватне партнерство та віртуальні активи в Україні: звіт робочої групи"), RUSI, серпень 2025 р., <<https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/conference-reports/public-private-partnerships-and-virtual-assets-ukraine-taskforce-report>>, переглянуто 15 вересня 2025 р.

Економічний вплив

Діяльність грошових мулів призводить до істотних втрат для державного бюджету. За даними НБУ та народних депутатів, через ці схеми щорічно проходить понад 200 мільярдів гривень (4,82 мільярда доларів), а потенційні податкові втрати сягають 50 мільярдів гривень (1,25 мільярда доларів).²² Це підриває здатність держави фінансувати соціальні програми та інвестувати в розвиток: грошові мули приховують оподатковуваний дохід і сприяють розвитку тіньової економіки.

Соціальний вплив

Грошових мулів вербують серед представників різних демографічних груп, включно з молоддю. Ці молоді люди можуть зіткнутися з ранніми юридичними наслідками та довгостроковими фінансовими труднощами. У багатьох випадках треті особи використовують картки мулів для отримання кредиту, який згодом не погашається, залишаючи власників карток відповідальними за борг.

Банки, зі свого боку, змушені припиняти обслуговування клієнтів, яких підозрюють в участі у схемах грошових мулів, що зменшує їхню клієнтську базу та доходи. Крім того, особи, які мають судимості, пов'язані з цими схемами, стикаються з довгостроковими перешкодами на шляху працевлаштування, що посилює нестачу робочої сили. Така нестача особливо гостра через переміщення населення та умови воєнного часу.

Це призводить до зростання кількості банкрутств і боржників, що збільшує фінансову вразливість населення.

Легкість залучення до цієї діяльності, часто без повного розуміння наслідків, робить її широко поширеним соціальним ризиком із системними наслідками.

Правова база та правозастосування

Як і в багатьох країнах, законодавство України ще не має спеціальних положень, які б конкретно визначали або карали дії грошових мулів.

Натомість правоохоронні органи оцінюють і притягають до відповідальності таких осіб на основі наслідків використання їхніх банківських карток і рахунків. Наприклад, якщо картка

грошового мула була залучена до шахрайської діяльності, особа може бути притягнута до відповідальності за статтею 190 ККУ, що стосується шахрайства.²³ В інших випадках грошові мули переслідуються за сприяння ухиленню від сплати податків (стаття 212 ККУ) або за відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом (стаття 209 ККУ).

Тенденції в кримінальному переслідуванні діяльності грошових мулів

Два нещодавні приклади з Єдиного державного реєстру судових рішень ілюструють випадки притягнення осіб до відповідальності за сприяння шахрайському заволодінню майном шляхом обману.²⁴ Такі справи зазвичай стосуються організованих груп, які діють у змові та використовують електронні засоби для здійснення незаконних фінансових операцій.

Вирок Київського районного суду м. Полтави у справі № 552/7561/24²⁵, ілюструє типовий приклад операції з використанням грошових мулів (див. Блок 1).

²² Financial Club, «Через «дропів» проходить мінімум 200 млрд грн щорічно», 13 серпня 2024, <<https://www.finclub.net/news/cherez-dropiv-prokhodyt-minimum-200-mlrd-grn-shchorichno.html>>, переглянуто 28 липня 2025 р.

²³ «Кримінальний кодекс України» № 2341-III від 5 квітня 2001 р., 2001, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n1263>>, переглянуто 7 липня 2025 р.

²⁴ «Кримінальний кодекс України» № 2341-III від 5 квітня 2001 р. Стаття 190. Шахрайство, 2001, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n1263>>, переглянуто 7 серпня 2025 р.

²⁵ «Вирок Київського районного суду м. Полтави у справі № 552/7561/24», 2024, <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123513283>>, переглянуто 7 серпня 2025 р.

Блок 1: Грошові мули та шахрайство: справа № 552/7561/24

У цій справі обвинувачений разом із кількома співниками відповідали за отримання коштів, здобутих шляхом шахрайства, а згодом – за проведення подальших операцій із їх розподілу. Шахраї застосовували складні методи для приховування походження викрадених коштів, зокрема численні перекази між банківськими рахунками та залучення великої кількості співників для маскування джерела та кінцевого призначення грошей.

Схема була висококоординованою: одного учасника завербував близький знайомий, який, своєю чергою, діяв під керівництвом невстановленого організатора. Інші приєднувалися до операції через спільні контакти, створюючи мережу осіб, які діяли окремо, але дотримувалися спільного набору інструкцій. Учасники схеми використовували як особисті, так і придбані банківські картки для отримання коштів від жертв, а згодом для подальших переказів і розподілу їх по ланцюгу.

Окрім звинувачень у сприянні шахрайству, особам, які беруть участь у таких схемах, також можуть бути пред'явлені звинувачення, пов'язані з відмиванням грошей. На практиці кошти переказуються на рахунки так званих "дропів", які потім знімають незаконно отримані кошти готівкою або купують споживчі товари (переважно

для власного користування). Ці товари або кошти далі передаються третім особам, зазвичай організаторам або контролерам мережі грошових мулів, що ще більше відокремлює основних злочинців від фінансового сліду.

Блок 2: Грошові мули та відмивання грошей: справа № 334/4002/23

У вироку Ленінського районного суду Запоріжжя (справа № 334/4002/23)²⁶ висвітлюється, яким чином учасники схем грошових мулів займаються відмиванням грошей. У цій справі відповідач використовував банківську картку, зареєстровану на іншу особу, до якої у нього був повний доступ через мобільний банківський додаток. Обвинувачений отримав 15 000 гривень (310 доларів),

знаючи, що ці кошти були отримані шахрайським шляхом. Щоб приховати походження цих коштів і надати транзакціям видимість законності, він перевів 10 000 гривень (207 доларів) на іншу картку, також оформлену на ім'я третьої особи. Таким чином, обвинувачений легалізував грошові кошти на загальну суму 10 000 гривень (207 доларів США).

Юридичні особи також можуть бути залучені до схем із використанням грошових мулів і нести відповідальність відповідно до чинного кримінального законодавства. Підприємства іноді використовують рахунки-дропи, щоб уникнути декларування доходів і сплати податків. Наприклад, коли клієнт купує товари широкого вжитку, оплата може здійснюватися не на офіційний рахунок юридичної особи, яка продає товари, а на рахунок грошового мула. Потім грошовий мул знімає гроші готівкою або переводить їх на інші рахунки, фактично приховуючи дохід від податкових служб.

В Україні кримінальне переслідування грошових мулів як і раніше є відносно рідкісним явищем. Основною проблемою є те, що звинувачення, як правило, висуваються лише тоді, коли рахунок мула може бути чітко пов'язаний із серйозним кримінальним злочином, таким як відмивання грошей, наркотовілля або ухилення від сплати податків. Щоб винести обвинувальний вирок, правоохоронні органи повинні успішно довести, що рахунок мула був складовою частиною більш масштабного злочинного плану, організованого іншими особами. Це підкреслює розрив між виявленням неправомірного використання рахунків і можливістю отримати реальне судове засудження.

²⁶ «Вирок Ленінського районного суду м. Запоріжжя у справі № 334/4002/23», 2023, <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/112356393>>, переглянуто 7 серпня 2025 р.

Міжнародна практика

Схеми грошових мулів є глобальною загрозою. Багато країн запроваджують цільові заходи для боротьби з їх використанням у відмиванні коштів, досягаючи різних рівнів успіху.

У Великій Британії Управління з фінансового регулювання (Financial Conduct Authority, FCA), за даними *Financial Times*, лише за минулий рік ідентифікувало понад 200 000 осіб, які виступали грошовими мулами – показник, що свідчить про стрімке зростання масштабів цього явища.²⁷

Злочинці у Великій Британії дедалі частіше проводять незаконні кошти через цифрові банки, малі платіжні компанії та постачальників банківських послуг (BaaS), які часто мають слабші процедури ідентифікації клієнтів і контролю за дотриманням вимог.²⁸ Такі нові установи отримують непропорційно велику частку шахрайських транзакцій порівняно зі своєю ринковою долею, що свідчить про їхню привабливість для злочинців.

Дані фінансових установ, таких як Santander UK PLC та Barclays PLC, свідчать про те, що молоді люди, особливо віком до 30 років, більш схильні до того, щоб стати грошовими мулами, часто через фінансовий тиск та спокусу отримання легких грошей.²⁹ Наслідки участі у таких схемах у Великій Британії серйозні та довготривалі: кримінальне переслідування, значні штрафи, тюремне ув'язнення та тривала шкода фінансовій репутації та кар'єрним перспективам, оскільки особи також можуть бути занесені до бази даних CIFAS щодо запобігання шахрайству, що може вплинути на майбутні банківські відносини та професійні можливості.

У Польщі операції з використанням грошових мулів часто передбачають використання іноземних документів, що посвідчують особу, що ускладнює перевірку автентичності документів та легітимності власників рахунків. Щоб протистояти цьому, Польська банківська асоціація (ZBP)³⁰ управляє кількома базами даних, які містять інформацію про шахрайські банківські рахунки та їх власників – у більшості випадків фізичних осіб, які діють як грошові мули.³¹

Інформування населення та просвітницька робота є ключовими складниками польської стратегії боротьби з грошовими мулами. Вони виступають першою лінією захисту та можуть слугувати корисним прикладом для України. Національні ініціативи підсилюються участю Польщі у загальноєвропейських кампаніях, зокрема #Don'tBeAMule та Європейських тижнях боротьби з грошовими мулами (European Money Mule Action Weeks, EMMA Weeks).³² Такі заходи довели свою ефективність у підвищенні обізнаності населення, запобіганні зловживанням рахунками мулів та доповненні ширших зусиль фінансового сектору з протидії злочинності.

Польські експерти виділяють кілька ключових проблем в боротьбі з мережами грошових мулів: швидкість і анонімність цифрових транзакцій перешкоджають відстеженню коштів в режимі реального часу, тоді як глобальний характер цих схем ускладнює транскордонну координацію.³³ Фінансові установи також повинні дотримуватися балансу між ефективним дотриманням вимог та підтримкою довіри користувачів. Посилення міжнародної співпраці, обміну даними та інформаційних кампаній залишається критично важливим для протидії цим загрозам.

²⁷ Martin Arnold, 'Surge in "Money Mules" Raises Concern at UK Financial Watchdog' (Мартін Арнольд, "Стрімке зростання кількості грошових мулів викликає занепокоєння у британського фінансового регулятора", *Financial Times*, 13 серпня 2025 р.

²⁸ Kathryn Westmore and Allison Owen, 'Following the Fraud: The Role of Money Mules', RUSI Emerging Insights (Кетрін Вестмор та Еллісон Оуен, "Слідуючи за шахрайством: роль грошових мулів", RUSI Emerging Insights, серпень 2025 р., <<https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/emerging-insights/following-fraud-role-money-mules>>, переглянуто 15 серпня 2025 р.

²⁹ Fintech Global, 'Understanding the Role of Money Mules in Financial Crime and Fraud Prevention' ("Розуміння ролі грошових мулів у запобіганні фінансовим злочинам та шахрайству", 3 квітня 2025 р., <<https://fintech.global/2025/04/03/understanding-the-role-of-money-mules-in-financial-crime-and-fraud-prevention/>>, переглянуто 28 липня 2025 р.

³⁰ Polish Bank Association (Польська банківська асоціація), <<https://www.zbp.pl/?lang=en-us>>, переглянуто 31 липня 2025 р.

³¹ Інтерв'ю автора з анонімним експертом D, онлайн, 4 липня 2025 р.

³² Європейські тижні боротьби з грошовими мулами (EMMA Weeks) – це скоординовані правоохоронні кампанії, що проводяться Європолем і національними агентствами по всій Європі та націлені на мережі грошових мулів.

³³ Інтерв'ю автора з анонімним експертом D, онлайн, 4 липня 2025 р.

У США в таких схемах беруть участь особи з різним соціальним походженням. Федеральне бюро розслідувань поділяє грошових мулів на три категорії: 1) неусвідомлені або необізнані грошові мули не усвідомлюють, що вони є частиною більшої схеми; 2) усвідомлені грошові мули ігнорують очевидні тривожні сигнали або характер своєї діяльності з переміщення грошей; 3) співники грошових мулів усвідомлюють свою роль і беруть активну участь.³⁴

Для протидії цій проблемі Департамент юстиції США координує ініціативу Money Mule Initiative — щорічну загальнонаціональну кампанію за участю кількох федеральних відомств, зокрема ФБР, Кримінального

підрозділу Служби внутрішніх доходів США (IRS-CI) та Служби поштової інспекції США. Ініціатива зосереджена на виявленні та розриві мереж грошових мулів, підвищенні обізнаності громадськості та вжитті заходів правозастосування.³⁵ Вона об'єднує зусилля різних федеральних установ у боротьбі проти схем грошових мулів. Крім того, відповідно до розділу 314(b) Патріотичного акту фінансовим установам дозволено та рекомендується обмінюватися інформацією. Це правове положення підтримує міжвідомчу координацію, дозволяючи швидше виявляти мережі грошових мулів і ефективніше припиняти незаконні фінансові потоки.

Висновок

Схеми грошових мулів становлять значну загрозу фінансовій стабільності України, соціальній згуртованості та державним доходам. Розв'язання цієї проблеми вимагає від державних органів та інших зацікавлених сторін проактивного підходу та координації їхніх дій. Такі зусилля мають зосереджуватися на інформаційних кампаніях для населення, практичних прикладах правових наслідків та посиленні превентивних заходів.

Сучасні системи виявлення зазвичай фіксують активність грошових мулів лише після проведення великих транзакцій. Це підкреслює необхідність більш

раннього втручання та інструментів моніторингу в режимі реального часу. Нещодавні обмеження в Україні на перекази з картки на картку показали свою ефективність і можуть стати ключовим інструментом у протидії незаконним грошовим потокам.

Міжнародний досвід свідчить, що діяльність грошових мулів зростає у світі, що потребує цільового регулювання, освітніх заходів для громадськості, міжсекторної співпраці та державно-приватного партнерства для суттєвого зменшення масштабу та впливу мереж грошових мулів.

Про авторів

Марк Карандась — асоційований науковий дослідник Центру фінансової цілісності. Має практичний досвід роботи в державних і міжнародних фінансових установах, зокрема проходив стажування в Національному банку України та працював у комерційних банках.

Оксана Ігнатенко — виконавча директорка Центру Фінансової Цілісності. Вона також є дослідницею фінансової цілісності України у Центрі фінансів та безпеки при RUSI. Її дослідження присвячено стійкості та цілісності фінансової системи України. Оксана є сертифікованою спеціалісткою з питань боротьби з відмиванням грошей.

³⁴ FBI, 'Money Mules' (ФБР, Грошові мули), <<https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/scams-and-safety/common-frauds-and-scams/money-mules>>, переглянуто 28 липня 2025 р.

³⁵ US Department of Justice, 'Justice Department Announces Landmark Money Mule Initiative' (Міністерство юстиції США, "Міністерство юстиції оголошує про масштабну ініціативу протидії грошовим мулам"), 4 грудня 2019 року, <<https://www.justice.gov/archives/opa/pr/justice-department-announces-landmark-money-mule-initiative>>, переглянуто 28 липня 2025 р.